Gid de ældre længe leve må

INDLÆG 09.12.2022

Af forskningschef Jan Rose Skaksen
ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed

Hvis danskerne lever længere end forventet, og for eksempel nærmer sig svenskernes levetidsudvikling, går den danske finanspolitiske holdbarhed i dramatisk minus. Dette er blot ét eksempel på, at virkeligheden kan vise sig at afvige fra forventningerne – med store konsekvenser for fremtidssikringen af velfærdsstaten. Med andre ord, HVIS forudsætningerne bag de beregninger, der laves af bl.a. finansministeriet, holder stik, vil den danske velfærdsstat være finansieret i fremtiden. Men der er tale om et stort HVIS.

Det er de demografiske ændringer med flere ældre, der umiddelbart udgør den største risiko for manglende finansiering af velfærdsstaten. Flere ældre giver større udgifter til pensioner, sundhedsudgifter og ældrepleje. Det særlige for de kommende årtier er, at der især bliver mange flere ældre over 80 år. Denne aldersgruppe trækker nemlig særlig meget på velfærdsstaten i form af større udgifter til sundhedssektor og ældrepleje.

Den finanspolitiske holdbarhed afhænger derfor af mindst tre vigtige forudsætninger. For det første, at fremtidige politikere faktisk holder fast i planen omkring forøgelsen af pensionsalderen. For det andet, at udviklingen i befolkningens levetid ikke overgår prognoserne, og, for det tredje, at danskerne vil acceptere, at kvaliteten i de serviceydelser, der leveres af den offentlige sektor, i voksende grad opleves dårligere end den kvalitet, de oplever i den private sektor.

Hvis blot én af disse tre forudsætninger viser sig ikke at holde, er den danske velfærdsstat ikke finansieret, og der vil være brug for flere indtægter til den offentlige sektor, eller en skarpere prioritering af de opgaver, der løses.

Den første forudsætning, at pensionsalderen forøges i takt med levealderen, er i princippet allerede indfriet med Velfærdsaftalen fra 2006, der netop fastlagde, at pensionsalderen skulle følge udviklingen i levetiden. Dog kræver aftalen, at udskydelserne i pensionsalderen løbende vedtages af et flertal i Folketinget. Allerede i 2025 skal det for eksempel besluttes, at pensionsalderen skal være 70 år fra 2040. Herefter skal det, hvert femte år, vedtages, at pensionsalderen forøges med ét år. Hvis fremtidens

politikere, i de kommende årtier, ikke lader pensionsalderen vokse med levetiden, er velfærdsstaten langt fra finansieret.

Den anden forudsætning, at befolkningens levetid ikke overgår prognoserne, afhænger af om antagelserne om udviklingen i levetiden holder stik. Dette indebærer bl.a., at danskernes levetid vil blive ved at ligge væsentligt under f.eks. svenskernes. Selvom dette faktisk har været tilfældet i en årrække, kan det langt fra udelukkes, at vi opnår en udvikling i levetiden, der nærmer sig svenskernes. I så fald, er velfærdsstaten igen langt fra at være finansieret. Dette gælder vel at mærke, selvom udviklingen i pensionsalderen følger planen fra Velfærdsaftalen fra 2006.

Den tredje forudsætning, at danskerne vil acceptere en lavere oplevet kvalitet af offentlige serviceydelser, er mindre diskuteret, men ikke mindre afgørende. Beregningen af den finanspolitiske holdbarhed tager nemlig ikke hensyn til kvaliteten af velfærdsydelser. Denne vil langsomt, men sikkert, blive udhulet over tid, medmindre man formår at øge produktiviteten i den offentlige sektor i samme omfang som i den private. Og det er netop vanskeligt at øge produktiviteten i f.eks. ældrepleje, børnepasning og undervisning tilsvarende udviklingen i den private sektor. Dermed vil den aldrende befolkning udgøre et potentielt problem for finansieringen af velfærdsstaten, hvis oplevede kvalitetsforringelser af offentligt leverede serviceydelser ikke accepteres.

Selv under forudsætning af, at pensionsalderen vedtages at vokse i takt med levealderen, og at levealderen ikke overgår forventningerne, kan der altså blive behov for ekstra finansiering, for at sikre en tilstrækkelig kvalitet af velfærdsydelser til den aldrende befolkning. I dette lys er tidens mange diskussioner om behovet for forskellige typer arbejdsmarkedsreformer særdeles relevante.

Disse reformdiskussioner er ikke mindre relevante i lyset af et forventet fald i arbejdsstyrken på det mellem lange sigt. Dette fald skyldes bl.a., at den nævnte aftale om øget pensionsalder fastlægger, at pensionsalderen maksimalt kan vokse med ét år ad gangen, at dette maksimalt kan ske hvert femte år, og at det skal ske med 15 års varsel til pensionsalder. Med disse indbyggede fartbegrænsninger i tilpasningen til en aldrende befolkning, stiger pensionsalderen ikke tilstrækkeligt til at undgå en nedgang i arbejdsstyrken.

På den positive side kan man konstatere, at de forøgelser af tilbagetrækningsalder, der allerede er gennemført, lader til at virke som forventet, eller måske endda bedre. De seneste generationer af ældre er således i højere grad på arbejdsmarkedet end tidligere generationer, og de klarer sig rigtig godt. De seneste generationer er i højere grad i beskæftigelse end tidligere, de er i mindre grad på deltid, de får højere lønninger, og de forbliver i højere grad i chefstillinger. Reformer, der fastholder flere ældre på arbejdsmarkedet, fremstår dermed som en forholdsvis sikker vej til større arbejdsudbud og flere i beskæftigelse.

Helt centralt i forhold til de ældre og finansieringen af velfærdsstaten er også pensionssystemet. Det danske system er på mange måder helt i top internationalt set. Dette skyldes ikke mindst, at forudsigelige udfordringer er blevet adresseret i god tid. Men selvom det danske system er langt mere robust end hvad der gælder i mange andre lande, er fremtiden for finansieringen af den danske velfærdsstat altså ikke uden udfordringer.

Risikoelementerne for den finanspolitiske holdbarhed er tæt knyttet til udviklingen i levetid, samt behandling og pleje af den ældre del af befolkningen. Håndtering af denne type problematikker er, som tidligere tider har vist, bedst tjent ved planlægning i overordentlig god tid i forvejen. Så selv om finansieringen af den danske velfærdsstat, på papiret, er fremtidssikret, er det ikke for tidligt at diskutere, hvordan vi forbereder os på en udvikling, der ikke nødvendigvis forløber som forudset.

Resultaterne fra dette indlæg blev bragt i Weekendavisen den 9. december 2022.

ROCKWOOL Fondens indlæg har ikke været underlagt peer review.